

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR KITOBXONLIGINI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8041735>

Xursanov Omadbek Ulug'bek o'g'li

Qo'qon universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar kitobxonligini shakllantirishning mazmuni xaqida so'z borgan. Ilk adabiy tajribalar umumiy kognitiv va til rivojlanishiga yordam beradi, muloqot qobiliyatlarini yaxshilaydi va bolaning bilim va tasavvurini kengaytiradi. Ushbu maqolada biz maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobga qiziqishni rivojlantirish va umr bo'yi davom etadigan o'qishga bo'lgan muhabbatni shakllantirishga yordam berishning turli usullarini keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar.

ta'lim olish, mustaqil ta'lim olish, shaxsni shakllantirish, ijodiy qobiliyat, tasavvurni rivojlantirish, so'z boyligi oshishi, fikr yuritish.

Barchamizga ma'lumki, XXI asr boshlarida kechayotgan global ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar, dunyoning g'oyaviy-mafkuraviy qiyofasini o'zgartirib, yangicha tafakkur va dunyoqarashni shakllantirishni taqozo etmoqda. Bu esa ta'lim tizimida tub islohotlar qilishni talab etayapti desak mubolag'a bo'lmaydi. Bugungi kunda ta'lim sohasida iolib borilayotgan keng ko'lamlı islohotlar maktabgacha ta'lim tashkilotlarining yangicha zamonaviy qiyofasini ko'zlamoda desak mubolag'a bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 12-yanvarda «Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida»gi farmoyishi e'lon qilindi. Bu barchamiz uchun juda quvonarli va faxrlanadigan yangilik bo'ldi. Bugungi kunda Respublikamizda 14 ta viloyat axborot-kutubxona markazlari va tuman markazlari faoliyat olib bormoqdalar. Binobarin, hozirgi kunda kitoblarga bo'lgan ehtiyoj oshib bormoqda. Shu o'rinda kitob o'rnini hech nima bosolmasligini aniqlash qiyin emas. Aynan kitob mutolaasi orqali inson manaviy yuksaladi, bilimga ega bo'ladi. O'quvchilar undan bilim oladi, taassuroti boyiydi, hayotni o'zgacha nigoh bilan teran fikr yuritishga undaydi. Yuqorida qayd etilgan farmoyish mamlakatda ommaviy kitobxonlik sharoitini kuchaytirish, kitobxonlik madaniyatini oshirish,

matbuotda fikr almashinuvi o'qiganlar to'g'risida bahslashuvni mutolaa nufuzini oshirishga xizmat qilishi tayin. Har bir insonning o'z intellektual rivojlanishning asosiy vositasi-mutolaadir. 2017 yil 25 yanvarda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni badiiy adabiyotga bo'lgan qiziqishlarini barvaqt uyg'otish, bolalar va ota-onalar hamda pedagog kadrlar uchun zarur bo'lgan badiiy, ilmiy-uslubiy, uslubiy adabiyotlar bilan ta'minlash maqsadida kichik kutubxonalar faoliyatini tashkil qilish bo'yicha –Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichik kutubxonalar tashkil etishl yo'riqnomasi ishlab chiqilib, har bir maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichik kutubxonalar tashkil etilmoqda Ushbu kichik kutubxonalarning maqsadi va vazifalari quyidagilardan iborat: - kichik kutubxona ishini axborot, o'quv va madaniy markaz sifatida tashkil etish; - kichik kutubxona foydalanuvchilariga axborot olishda tezlik, ephillik va qulaylik yaratish; - ta'lim olish, mustaqil ta'lim olish, shaxsni shakllantirish, ijodiy qobiliyat va tasavvurni rivojlantirish jarayonlarida ota-onalarga yordam berish; - foydalanuvchilarning axborot madaniyati va kitob o'qish madaniyatini shakllantirish; - aholi o'rtasida kitobni va kitob o'qishni yuqorigako'tarish, kitob o'qish faolligi darajasini oshirish. Kichik kutubxona faoliyatini tashkil etishda uning foydalanuvchilari (maqsadli guruhlar) quyidagilar hisoblanadi: 1) maktabgacha ta'lim tashkilotidagi bolalar; 2) maktabgacha ta'lim tizimiga qamrab olinmagan maktabgacha yoshdagi bolalar; 3) maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi bolalarning ota-onalari; 4) maktabgacha ta'lim tizimiga qamrab olinmagan maktabgacha yoshdagi bolalarning ota-onalari; 5) maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglari.

O'qish insonning butun hayoti davomida foydali bo'lgan muhim hayotiy mahoratdir. Shunday qilib, bolalarni o'qishga qiziqishni rivojlantirishga undash hech qachon erta emas. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim davri bolaning rivojlanishi uchun muhim davr bo'lib, bu davrda ularni kitob bilan tanishtirish ularning kelajakdagi natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Birinchidan, bolalarni qiziqarli va interaktiv tarzda kitoblar bilan tanishtirish ularda o'qishga bo'lgan tabiiy qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi. Kattalar sifatida biz ko'pincha bolalar o'yin orqali yaxshiroq o'rganishini unutamiz. Shuning uchun, kitoblarni o'yin vaqtiga qo'shish o'qishni ta'lim vazifasini emas, balki qiziqarli mashg'ulot kabi his qilishi mumkin. Masalan, rasmi kitoblar, interfaol kitoblar va qalqib chiquvchi kitoblar bolaning e'tiborini jalb qilish va ularning tasavvurini rag'batlantirishning ajoyib usuli bo'lishi mumkin. Rasmi kitoblar orqali bolalar so'zlar dunyosi bilan tanishishlari va turli tushunchalarni hayajonli va qiziqarli tarzda o'rganishlari mumkin. Boshqa tomondan, interfaol kitoblar bolalardan hikoyada faol ishtirok etishni talab qiladi, bu esa o'qishni hamkorlikda

va chuqur tajribaga aylantiradi. Qalqib chiquvchi kitoblar o'zining o'ziga xos xususiyatlari bilan hikoyani jonlantirishi va uni bola uchun yanada esda qolarli qilishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ovoz chiqarib o'qish ham kitobga qiziqishni kuchaytirishning ajoyib usuli hisoblanadi. Kattalarning ovoz chiqarib o'qiyotgan ovozini eshitish bolaning tasavvurini o'ziga jalb qiladi va uni ko'proq o'qishga undaydigan unutilmas taassurotlarni uyg'otadi. Bolaga ovoz chiqarib o'qiyotganda, qahramonlarni jonlantirish uchun turli xil ovozlardan foydalaning, rekvizitlarni o'z ichiga oling va bolaning qiziqishini uyg'otish uchun savollar bering.

Ovoz chiqarib o'qish bolaning tinglash qobiliyatini ham oshiradi, so'z boyligini oshirishga, tushunishni yaxshilashga, kitobga mehrini oshirishga yordam beradi. Shu sababli, ovoz chiqarib o'qishni o'yin vaqti va uxlash vaqtining bir qismiga aylantirish bola uchun ham, ota-ona uchun ham yoqimli va foydali odatga aylanishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobga bo'lgan muhabbatni rivojlantirishning yana bir yo'li qulay kitobxonlik muhitini yaratishdir. Uyda yoki maktabgacha ta'lim muassasasida qulay va jozibali o'qish burchagini o'rnatish o'qish bilan ijobiy munosabatni yaratishga yordam beradi. Ushbu o'qish burchagida qulay yostiqlar, yumshoq gilam, to'g'ri yoritish va yoshga mos keladigan kitoblar tanlovi bo'lishi mumkin. Kitob o'qishni kun tartibiga aylantirish ham kitobga qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi. Yotishdan oldin bola bilan kitob o'qish ularni tinchlantirishi va qulaylik hissi yaratishi mumkin. O'qish ertalabki marosimning bir qismiga aylanishi mumkin, bu esa kunning boshida qulay muhit yaratadi. Bundan tashqari, kattalar yangi tushunchalar va ko'nikmalarni o'rgatish va o'rganish uchun kitoblardan foydalanish orqali o'qishni rag'batlantirishlari mumkin. Masalan, kitoblar maktabgacha yoshdagi bolalarga shakllar, ranglar, raqamlar va harflar haqida o'rgatishi mumkin. Kundalik tushunchalarni o'rgatish uchun kitoblardan foydalanish bolalarga ularni yaxshiroq tushunishga yordam beradi va o'qish bilan ijobiy aloqani yaratadi. Nihoyat, o'rnak ko'rsatish maktabgacha yoshdagi bolalarning kitobga bo'lgan qiziqishini rag'batlantirishi mumkin. Kattalar o'z farzandlari oldida kitob o'qishlari, kitobning tafsilotlarini muhokama qilishlari va o'qishning quvonchini ko'rsatishlari mumkin. Bundan tashqari, kattalar maktabgacha yoshdagi bolalarni kutubxonalarga olib borish, ularga o'zlari yoqtirgan kitoblarni tanlash va birgalikda o'qish orqali savodxonlikni rag'batlantirishlari mumkin. Adabiyot ta'lim-tarbiya jihatdan ancha qulay san'at turi hisoblanadi. Psixologlar o'z tadqiqotlarida bolaga kitob o'qib berilganida unda: - so'z boyligi oshishi; - kitobga mehri paydo bo'lishi; - muomilasi chiroyli bo'lishini aytishgan. Badiiy adabiyotning ijodiy obazlari bolaga jamiyat va

tabiat hayoti, insoniy histuyg'ular va o'zaro munosabatlarni ochadi va tushuntiradi. U hissiyotni jo'sh urdiradi, tasavvurni tarbiyalaydi va maktabgacha yoshdagi bolaga adabiy tilning ajoyib namunasini beradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotining kichik kutubxonasi va undagi pedagogik ishlar mazmuni bolalarning 5 yoshida yuz beradigan adabiy rivojlanishidagi o'zgarishlar bilan aniqlanadi: katta guruhdagi maktabgacha yoshdagi bola uchun uning ma'naviy hayotining ajralmas qismi bo'lib qoladi, uning shaxsiy qiziqishlari ifodalangan adabiyotga ishtiyoq paydo bo'ladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, erta yoshdan kitob o'qishga qiziqishni shakllantirish bolaning har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Qiziqarli va interaktiv kitoblardan foydalanish, ovoz chiqarib o'qish, qulay kitobxonlik muhitini yaratish, kitob o'qishni kundalik odatga aylantirish, dars berishda kitobdan foydalanish, o'rnak ko'rsatish maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobga mehr uyg'otishning samarali usullaridir. Kattalar ko'magida maktabgacha yoshdagi bolalarda butun umri davomida o'qishga bo'lgan muhabbat paydo bo'lishi mumkin. Kitobda qanchalik mukammal so'zlar mavjud bo'lsa, kelajakda bolaga bu so'zlarni o'rganishi yanada oson bo'lar ekan. Yangi tug'ilgan chaqaloqqa 5 daqiqa davomida bo'lsa ham kitob o'qib berish, uning ham aqliy rivojlanishi uchun juda foydali ekan. Yana bir tadqiqotning ko'rsatishicha, 3 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalarga ko'p kitob o'qilsa, ularning chap miya yarimshari rivojlanar ekan. Bu degani, bolada suhbat qilish, tasavvur, tilga moyillik kabi xislatlar yuksaladi. Kitobni o'qilishini ko'p eshitgan bola buyum va so'zlar orasida bog'liqlikni ko'p ko'ra boshlaydi. Bu esa bolaning miyasini ilmiy, akademik yo'nalishda rivojlanishiga turtki bo'ladi. Undan tashqari uyquga ketishdan oldin kitob o'qilsa, bola oson uyquga ketadi va tinch uxlaydi, ota-ona va bola orasidagi ruhiy munosabat yanada mustahkamlanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Musurmonova O. "Oila ma'naviyati - milliy g'urur". - Toshkent, "O'zbekiston", 1999 y, 200-bet.
2. Musayev.N. Oilada bola tarbiyasining psixologik xususiyatlari. - Maktab va hayot jurnali, 2005 yil, №3, 18-19 betlar.
3. Xodjaeva Z. Olti yoshli bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligi.- Maktab va hayot jurnali. 2005 y, №3, 15-bet.

4. F.R.Qodirova, Sh.Q.Toshpo'latova, N.M.Kayumova, N.A.A'zamova
Maktabgacha pedagogika. Darslik, "Adabiyot uchqunlari" nashriyoti,
Toshkent2018